ZAMONAVIY HUQUQSHUNOSLIKNING AKTUAL MUAMMOLARI

XXIII-RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

YAKUNLARI BO'YICHA ILMIY ISHLAR TO'PLAMI

Issue - 6(2026) Available at www.uznauka.uz

MA'MURIY TARTIB-TAOMILLARNING MUTANOSIBLIK PRINSIPINI QO'LLASHNING HUQUQIY JIHATLARI

Eshpo'latov Behruz Shukurjon o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi
Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish
institutining mustaqil izlanuvchisi
E-mail: behruzeshpulatov0202@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur tezisda ma'muriy tartib-taomillarning eng asosiy prinsiplaridan biri – mutanosiblik prinsipining huquqiy tabiati, uning mazmun-mohiyati, ma'muriy-huquqiy faoliyatdagi ahamiyati hamda prinsipni amaliyotda qo'llashning huquqiy jihatlari muhokama qilinadi. Ushbu prinsipning huquq tizimida vujudga kelishining tarixiy sabablari va zaruratlariga nazar tashlanadi. Bu boradagi xorijiy davlatlar tajribasi o'rganiladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida ma'muriy sud ishlarini yuritishda prinsipni qo'llash bilan bog'liq muammolar va mavjud amaliyot tahlil qilinadi. Tezisda mutanosiblik prinsipi zamonaviy ma'muriy huquqning muhim kafolatlaridan biri sifatida davlat boshqaruvi faoliyatida qonuniylik, adolat va inson manfaatlarini ta'minlashga xizmat qilishi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *ma'muriy tartib-taomil, mutanosiblik prinsipi, ma'muriy organ, ma'muriy hujjat, ma'muriy-huquqiy munosabat, diskretsion vakolat, qonuniylik, ma'muriy sud ish yurituvi, sud amaliyoti.*

Abstract: This thesis discusses the legal nature of one of the fundamental principles of administrative procedures - the principle of proportionality, its essence and content, its significance in administrative and legal activities, as well as the legal aspects of applying the principle in practice. The historical reasons and

necessities for the emergence of this principle in the legal system are examined. The experience of foreign countries in this area will be studied. Also, the problems and existing practice related to the application of the principle in administrative proceedings in the Republic of Uzbekistan are analyzed. The thesis substantiates that the principle of proportionality, as one of the important guarantees of modern administrative law, serves to ensure legality, justice, and human interests in public administration activities.

Keywords: administrative procedure, principle of proportionality, administrative body, administrative act, administrative-legal relationship, discretionary authority, legality, administrative proceedings, judicial practice.

Аннотация: В данном тезисе обсуждаются правовая природа одного из основных принципов административных процедур - принципа соразмерности, его сущность и содержание, значение в административно-правовой деятельности, а также правовые аспекты применения принципа на практике. Рассматриваются исторические причины и необходимость возникновения этого принципа в правовой системе. Будет изучен опыт зарубежных стран в этом направлении. Также анализируются проблемы и существующая практика, связанные с применением принципа в административном судопроизводстве в Республике Узбекистан. В тезисе обосновано, что принцип соразмерности как одна из важных гарантий современного административного права служит обеспечению законности, справедливости и интересов человека в деятельности государственного управления.

Ключевые слова: административная процедура, принцип соразмерности, административный орган, административный акт, административно-правовые отношения, дискреционные полномочия, законность, административное судопроизводство, судебная практика.

2023-yil 30-aprelda bo‘lib o‘tgan umumxalq referendumida ovoz berish yo‘li bilan qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasida inson huquq va erkinliklari daxlsiz ekanligi hamda ulardan sud qarorisiz mahrum etishga yoki ularni cheklab qo‘yishga hech kim haqli emasligi yuqori bir darajada mustahkamlab qo‘yildi. Shu bilan birga, Konstitutsiyamizning 20-moddasida davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qo‘llaniladigan huquqiy ta’sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo‘lishi kerakligi belgilangan. Darhaqiqat, “qonunlar kimgadir ortiqcha majburiyat yoki xarajat yuklashi mumkin emas. Aksincha, qonunlar vositasida jamiyat huquqiy jihatdan tartibga solinadi, insonlar hayoti barqarorlashtiriladi va bir maromda davom etishi ta’minlanadi”[1].

Konstitutsiyamizda o‘rnatilgan mutanosiblik prinsipi ma’muriy tartib-taomillarni amalga oshirishda ham markaziy o‘rinni egallaydi hamda ma’muriy ish yuritishning “yadro”viy prinsiplaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy huquqiy davlat konsepsiyasida davlat boshqaruvi faoliyatining asosiy maqsadi inson huquq va erkinliklarini ta’minlash, davlat organlari hamda fuqarolar o‘rtasidagi munosabatlarda adolat, qonuniylik va oqilonalik mezonlarini qaror toptirishdan iboratdir. Ayniqsa, ma’muriy tartib-taomillar sohasida davlat organlarining qaror qabul qilish jarayonida shaxs manfaatlari va davlat manfaatlari

o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur muvozanatni ta’minlovchi asosiy huquqiy vositalardan biri sifatida mutanosiblik prinsipi namoyon bo‘ladi. Ushbu prinsip ma’muriy-huquqiy munosabatlarda davlat hokimiyati vakolatlarining cheklanmagan tarzda amalga oshirilishining oldini olish, ma’muriy organlar tomonidan qabul qilinayotgan qarorlarning oqilona, asoslantirilgan va adolatli bo‘lishini ta’minlashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasining “Ma’muriy tartib-taomillar to‘g‘risida” Qonunining 7-moddasiga asosan “ma’muriy ish yuritish jarayonida jismoniy va yuridik shaxslarga ko‘rsatiladigan ta’sir choralari ma’muriy organ tomonidan ko‘zlangan qonuniy maqsadga erishish uchun mos va yetarli bo‘lishi hamda manfaatdor shaxslarga imkon qadar qiyinchilik tug‘dirmasligi kerak”ligi ta’kidlangan. Ya’ni, ma’muriy tartib-taomillarni amalga oshirish jarayonida ma’muriy organlar tomonidan qo‘llaniladigan ta’sir choralari mutanosiblik talabiga javob berishi, ya’ni ko‘zlangan qonuniy maqsad bilan mos kelishi, ushbu maqsadga erishish uchun yetarli darajada samarali bo‘lishi hamda shaxslarning huquq va manfaatlariga ortiqcha cheklov yoki noqulayliklar keltirib chiqarmasligi kerak.

Aytaylik, tadbirkor o‘z do‘konida sanitariya qoidalarining kichik talabini buzgan (masalan, mahsulotlarni joylashtirishda mayda kamchiliklar aniqlangan). Vakolatli ma’muriy organ tekshiruv o‘tkazib, ushbu qoidabuzarlikni bartaraf etish haqida ko‘rsatma berishi yoki ogohlantirish chorasini ko‘rishi mumkin.

Agar ma’muriy organ ushbu kichik kamchilik uchun tadbirkorning faoliyatini to‘liq to‘xtatib qo‘ysa yoki litsenziyasini bekor qilsa, bu mutanosiblik

prinsipiga zid hisoblanadi. Chunki qo‘llangan chora sodir etilgan buzilish darajasidan ancha og‘ir va tadbirkorga ortiqcha zarar yetkazadi.

Buning o‘rniga, ma’muriy organ aniqlangan kamchilikni bartaraf etish muddatini belgilashi, ogohlantirish berishi yoki zarur bo‘lsa, qonunda nazarda tutilgan yengilroq ta’sir chorasini qo‘llashi mumkin edi. Ya’ni, ma’muriy organning maqsadi — qonun talablariga rioya etilishini ta’minlash, lekin bu maqsadga erishishda shaxsning huquq va manfaatlarini ortiqcha cheklamaslik talab etiladi.

Shu holatda prinsipning mohiyati quyidagicha namoyon bo‘ladi: “Maqsadga erishish uchun eng og‘ir chorani emas, balki yetarli va zarur bo‘lgan eng maqbul chorani tanlash kerak bo‘ladi”.

Huquqshunos olim Moshe Koen-Eliyaning ta’kidlashicha, mazkur prinsipning 2 ta o‘ziga xos jihati mavjud:

Birinchidan, ma’muriy organ tomonidan amalga oshiriladigan harakat erishiladigan maqsadga muvofiq bo‘lishi lozim;

Ikkinchidan, ma’muriy tartibot natijasida shaxsga yetkazilgan zarar davlat ko‘rgan foydaga mutanosib bo‘lishi lozim[2].

Shuningdek, xalqaro huquqda, shu jumladan, Yevropa huquqida mutanosiblik prinsipi odatda, proporsionallik prinsipi sifatida qaraladi. Yuridik adabiyotlarda ham bu prinsiplar bir xil kategoriyalar hisoblanadi. Rossiyalik huquqshunos V. Doljikov ham umuman olganda xuddi shu pozitsiyada bo‘lib, ularga “muvozanatlashganlik” (manfaatlar muvozanati) tushunchasini qo‘shadi, shu bilan birga ular nisbatining amaliy xususiyatga ega bo‘lgan alohida jihatlari mavjudligini ta’kidlaydi[3].

K. V. Davidovning fikricha, bu prinsip ma'muriy tartib-taomillarda qo'llaniladigan eng muhim "o'tkir" prinsiplardan biri bo'lib, u "qonuniylik va maqsadga muvofiqlik (oqilonalik) tamoyillarining sintezi" sifatida, "barcha asosiy huquqiy hodisalarning, shu jumladan ma'muriy tartib-taomillar prinsiplarining bir-biriga nisbatan universal muvozanati" sifatida namoyon bo'ladi [4]. Olimning fikricha, ushbu prinsipni qo'llash uch bosqichni o'z ichiga oladi. Birinchi bosqichda tanlangan vositalarning qonuniyligi aniqlanadi, ikkinchi bosqichda bu vositalarning maqsadga erishish uchun yaroqliligi tekshiriladi, uchinchi bosqichda esa amalga oshirilayotgan harakatlarning erishiladigan maqsadga muvofiqligi va ularning zarurligi aniqlanadi. Ma'muriy organ amalga oshirilayotgan harakatlar haddan tashqari "qattiq" ham, haddan tashqari "yumshoq" ham emasligiga, ya'ni, bir tomondan, fuqarolar huquqlarining haddan tashqari cheklanishiga olib kelmasligiga, ikkinchi tomondan esa ko'zlangan natijaga erishish imkonini berishiga e'tibor qaratishi lozim bo'ladi.

Y.A. Rimkevich ham shunga o'xshash nuqtayi nazarni bildirgan bo'lib, u yuridik nuqtayi nazardan mutanosiblik harakatning maqsadga muvofiqligini quyidagi sxema bo'yicha ifodalaydi deb hisoblaydi:

- qonuniylik (harakatlar qonuniy ijtimoiy manfaatlarni ko'zlaydi);
- o'rinliligi (qabul qilingan qaror ko'zlangan ijtimoiy manfaatlarga xizmat qiladi);
- zarurligi (muayyan vaziyatda muqobil foydali yechimlarning yo'qligi);
- yetarliligi (muayyan vaziyatda fuqarolarning huquq va erkinliklarini cheklash hajmi) [5].

Darhaqiqat, mutanosiblik prinsipi ma’muriy tartib-taomillarning eng asosiy prinsiplaridan biri hisoblanadi hamda fuqarolar manfaatlari va ma’muriy organlar manfaatlari o‘rtasida “oltin o‘rtaliq”ni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Quyidagi shaklda huquqiy leksika va ilmiy uslubda qayta bayon qilish mumkin:

O‘zbekistonlik huquqshunos olimlarning ilmiy qarashlarini tahlil qiladigan bo‘lsak, K. G‘oziyev va A. Axrorovlar mutanosiblik prinsipining mazmunini ma’muriy ish yuritish jarayonida ma’muriy organlar tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga nisbatan qo‘llaniladigan ta’sir choralarining ko‘zlangan qonuniy maqsadga erishish uchun zarur, asosli va yetarli bo‘lishi, shuningdek, manfaatdor shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlariga ortiqcha cheklovlar keltirib chiqarmasligi bilan izohlaydilar[6].

Mazkur yondashuvni yanada rivojlantirgan holda, J. Nematov mutanosiblik prinsipi ma’muriy organ tomonidan qo‘llaniladigan har qanday ta’sir chorasi shaxsning sodir etgan xatti-harakati, mavjud vaziyatning xususiyatlari, og‘irlashtiruvchi hamda yengillashtiruvchi holatlar majmuini hisobga olgan holda belgilanishi lozimligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, ma’muriy ta’sir chorasi o‘z mohiyatiga ko‘ra nafaqat qonuniy maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lishi, balki mazkur maqsadga erishish uchun eng maqbul va oqilona vosita sifatida namoyon bo‘lishi kerak[7].

Shuningdek, mutanosiblik prinsipi ma’muriy organlardan holatning ijtimoiy xavflilik darajasi va ahamiyatidan kelib chiqib, tegishli ta’sir choralarini differensial tarzda qo‘llashni talab etadi. Ya’ni, kam ahamiyatli huquqbuzarlik yoki vaziyatlarda yengilroq choralarni qo‘llash, jiddiy oqibatlarga sabab bo‘lgan yoki

yuqori darajadagi xavf tug‘diruvchi holatlarda esa kuchliroq ta’sir choralarini belgilash lozim.

Shu jihatdan, mutanosiblik prinsipi ma’muriy organ faoliyatida adolat, oqilonalik va zaruriylik mezonlarini ta’minlovchi muhim huquqiy kafolat sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki qo‘llaniladigan ta’sir chorasi bir tomondan davlat boshqaruvi manfaatlarini ta’minlashi, ikkinchi tomondan esa shaxslarning huquq va erkinliklariga asossiz yoki ortiqcha aralashuvga yo‘l qo‘ymasligi lozim.

Ma’muriy tartib-taomillarning mutanosiblik prinsipini amaliyotda qo‘llash masalalariga to‘xtalib o‘tsak, avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2023-yil 23-iyundagi “Odil sudlovni amalga oshirishda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi normalarini to‘g‘ridan to‘g‘ri qo‘llashning ayrim masalalari to‘g‘risida”gi 16-son qarori qabul qilingan. Qarorga asosan, sudlar davlat organlari, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, ularning mansabdor shaxslari bilan munosabatlarda inson huquqlarining samarali himoya qilinishini ta’minlash maqsadida mazkur organlar va ularning mansabdor shaxslari tomonidan insonga nisbatan huquqiy ta’sir choralarini qo‘llashda Konstitutsiyada belgilangan mutanosiblik prinsipiga rioya qilinganligini tekshirishlari lozimligi nazarda tutilgan.

Shuningdek, sudlar Konstitutsiyaning 20-moddasi talablaridan kelib chiqib, shaxsga nisbatan qo‘llaniladigan huquqiy ta’sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo‘lishi kerakligini inobatga olishlari zarurligi belgilab qo‘yilgan. Biroq sudlar tomonidan ma’muriy-huquqiy munosabatlardan yuzaga keladigan nizolarni

ko‘rishda mutanosiblik prinsipi ko‘p hollarda qo‘llanilmayotganini ko‘rishimiz mumkin.

Sud amaliyotini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ma’muriy organlarning qarorlarini baholashda mutanosiblik prinsipi muhim huquqiy mezon sifatida namoyon bo‘ladi. Xususan, B. Ulmasovning ma’muriy ish bo‘yicha murojaati doirasida sud tomonidan ma’muriy organning qarori va harakatlari aynan ushbu prinsip talablari asosida baholangan[8].

Mazkur ish holatlariga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 26-iyundagi 483-son qarori bilan Toshkent viloyati hokimligining Bo‘stonliq tumani Sijjak qishlog‘i hududidagi Sarbog‘ va Boladala mahalla fuqarolar yig‘inlariga qarashli Qaynarsoy hamda Shaydon ko‘chalaridagi yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun zaxiraga olish haqidagi taklifi ma’qullangan. Ushbu qarorga asosan, davlat va jamoat ehtiyojlari uchun yer uchastkalari olib qo‘yilishi munosabati bilan jismoniy va yuridik shaxslarga yetkazilgan zararni qoplash, shuningdek, olib qo‘yilgan yer uchastkalari o‘rniga boshqa hududlardan tegishli yer maydonlarini ajratish vazifasi Toshkent viloyati hokimligi zimmasiga yuklatilgan.

Mazkur qaror ijrosini ta’minlash maqsadida Bo‘stonliq tumani hokimining 2018-yil 18-iyuldagi 1827-son qarori qabul qilinib, unda Sarbog‘ va Nanay mahalla fuqarolar yig‘ini hududidagi tuman zaxira yerlari hisobidan jami 12 gektar sug‘oriladigan (bog‘zor va uzumzor) yer maydonlarini uy-joylari buzilishi munosabati bilan fuqarolarga o‘rniga-o‘rin, ya’ni har bir fuqaroga 0,06 gektardan yakka tartibda uy-joy qurish uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish huquqi asosida ajratish belgilangan. Keyinchalik Toshkent viloyati hokimining

2019-yil 25-martdagi 226-son qarori bilan mazkur qaror tasdiqlangan hamda Sarbog‘ va Nanay mahallalari hududidan jami 12 gektar, shundan 11,5 gektar qishloq xo‘jaligida foydalaniladigan sug‘oriladigan va 0,5 gektar yaylov yer maydonlarini fuqarolarga ajratish nazarda tutilgan.

Shundan kelib chiqib, Bo‘stonliq tumani hokimining 2019-yil 28-maydagi 4428-son qarori bilan fuqaro B. Ulmasovga tegishli Sarbog‘ mahalla fuqarolar yig‘ini Qaynarsoy hududidagi uy-joy davlat va jamoat ehtiyojlari uchun buzilishi munosabati bilan “Nanay” massivi hududidan ajratilgan 9 gektar yer maydonidan bosh rejaga muvofiq 58-raqamli, 0,06 gektar (600 kv.m) yer uchastkasi yakka tartibda uy-joy qurish uchun meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik qilish huquqi bilan ajratilgan.

Biroq mazkur qarorning 3-bandida yer uchastkasiga oid hujjatlarni rasmiylashtirish va davlat ro‘yxatidan o‘tkazish Toshkent viloyati hokimi tomonidan ushbu qaror tasdiqlanganidan keyin amalga oshirilishi belgilangan. Shuningdek, qarorning 5-bandida “Mahalliy davlat hokimiyati to‘g‘risida”gi Qonunning 10-moddasiga asosan ushbu qarorni Xalq deputatlari tuman kengashi muhokamasiga kiritish nazarda tutilgan bo‘lsa-da, amalda mazkur majburiyat bajarilmagan.

Sud tomonidan ish holatlari o‘rganilganda, Bo‘stonliq tumani prokurorining 2020-yil 5-iyuldagi 10.2-20-sonli protesti asosida 2018-yil 18-iyuldagi 1827-son qarorni bekor qilish masalasi ko‘rib chiqilgani va Bo‘stonliq tumani hokimining 2020-yil 10-iyuldagi 1697-son qarori bilan ushbu qaror bekor qilingani aniqlangan. Biroq mazkur holat fuqaro B. Ulmasovning qonuniy

manfaatlarini ta’minlashga qaratilgan 2019-yil 28-maydagi 4428-son qarorning mazmun-mohiyatiga mutanosib yondashuvni talab qilgan.

Sud aynan mutanosiblik prinsipi nuqtayi nazaridan baho berib, Bo‘stonliq tumani hokimining 2019-yil 28-maydagi 4428-son qarorining 3-bandida nazarda tutilgan cheklovchi jumlani haqiqiy emas deb topgan hamda hokimlik mansabdor shaxslarining mazkur qarorni Xalq deputatlari tuman kengashi muhokamasiga kiritmagan holdagi harakatsizligini qonunga xilof deb e’tirof etgan. Shuningdek, hokimlik zimmasiga ushbu qarorni qonunchilikda belgilangan tartibda xalq deputatlari tuman kengashi muhokamasiga kiritish majburiyati yuklatilgan.

Mazkur ish mutanosiblik prinsipining sudlar tomonidan qo‘llanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, unda sud faqat ma’muriy organning formal vakolat doirasida harakat qilgan yoki qilmaganligini emas, balki qo‘llangan choraning ko‘zlangan maqsadga qanchalik mos kelishini ham baholagan. Ya’ni, davlat organining maqsadi — davlat ehtiyoji uchun olib qo‘yilgan yer uchastkasi o‘rniga fuqaroga boshqa yer maydonini ajratish orqali uning buzilgan manfaatlarini tiklash bo‘lgan bo‘lsa, ushbu maqsadga zid ravishda ortiqcha protsessual to‘siqlar yaratish mutanosiblik prinsipining buzilishiga olib keladi.

Shu sababli mazkur sud amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, ma’muriy organlar tomonidan qo‘llaniladigan har qanday ta’sir chorasi yoki qabul qilinadigan qaror ko‘zlangan qonuniy maqsad bilan uzviy bog‘liq bo‘lishi, manfaatdor shaxsning huquq va qonuniy manfaatlariga minimal darajada ta’sir ko‘rsatishi hamda unga asossiz qiyinchilik tug‘dirmasligi lozim. Sudlar esa bunday nizolarni ko‘rib chiqishda mutanosiblik prinsipini ma’muriy organ faoliyatining qonuniyligi va adolatliligini baholash mezoni sifatida qo‘llashi zarur.

Ma’muriy tartib-taomillarning mutanosiblik prinsipi zamonaviy ma’muriy huquqning muhim kafolatlaridan biri sifatida davlat organlari faoliyatida qonuniylik, adolatlilik va huquqiy muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi. Mazkur prinsip ma’muriy organlarning o‘z vakolatlarini amalga oshirish jarayonida nafaqat qonuniy maqsadni ko‘zlashini, balki ushbu maqsadga erishish uchun tanlanadigan vosita va choralar shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlariga nisbatan ortiqcha yoki asossiz cheklovlar keltirib chiqarmasligini talab etadi.

Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, mutanosiblik prinsipi ma’muriy organning har qanday qarori yoki ta’sir chorasini baholashda uch asosiy mezonni nazarda tutadi: qo‘llanilayotgan choraning ko‘zlangan qonuniy maqsadga mosligi, ushbu maqsadga erishish uchun zarurligi hamda manfaatdor shaxs uchun ortiqcha qiyinchilik tug‘dirmasligi. Shu jihatdan, ma’muriy organ tomonidan tanlanadigan chora eng og‘ir yoki keskin vosita emas, balki mavjud vaziyatda maqsadga erishishni ta’minlaydigan eng maqbul va oqilona vosita bo‘lishi lozim.

Huquqni qo‘llash amaliyoti, xususan, yer uchastkalarini davlat va jamoat ehtiyojlari uchun olib qo‘yish bilan bog‘liq B. Ulmasov ishi misolida ko‘rish mumkinki, ma’muriy organ tomonidan qabul qilingan qarorning faqat qonuniy asosga ega bo‘lishi yetarli emas. Mazkur qaror amalda ham ko‘zlangan maqsadga xizmat qilishi, manfaatdor shaxslarning qonuniy manfaatlarini ta’minlashi va ularga ortiqcha huquqiy yoki tashkiliy to‘siqlar yaratmasligi kerak. Sud tomonidan mazkur ishda mutanosiblik prinsipining qo‘llanilishi ma’muriy organ faoliyati ustidan sud nazoratining mazmunan kengayganini, ya’ni sudlar nafaqat vakolat va

protsessual talablarning bajarilishini, balki qo‘llangan choralarning oqilonaligi va adolatliligini ham baholashini ko‘rsatadi.

Shuningdek, mutanosiblik prinsipi ma’muriy organlar faoliyatida differensial yondashuvni talab qiladi. Ya’ni, har bir holatda shaxsning xatti-harakati, mavjud vaziyatning xususiyatlari, og‘irlashtiruvchi va yengillashtiruvchi omillar hisobga olinishi lozim. Kam ahamiyatli holatlarga nisbatan og‘ir ta’sir choralarining qo‘llanishi yoki aksincha, jiddiy holatlarda yetarli bo‘lmagan choralar tanlanishi mazkur prinsip talablariga zid hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ma’muriy tartib-taomillarda mutanosiblik prinsipini samarali qo‘llash davlat organlarining qaror qabul qilish jarayonini yanada asoslantirilgan va shaffof qiladi, fuqarolar hamda yuridik shaxslarning huquqlarini ishonchli himoya qilish imkonini beradi. Kelgusida ushbu prinsipni sud va ma’muriy amaliyotda yanada keng qo‘llash, ma’muriy organlar qarorlarini baholashning mustaqil mezoni sifatida rivojlantirish ma’muriy boshqaruvda inson manfaatlari ustuvorligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O‘quv qo‘llanma. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar publish, 2024-y. – 27 bet;

2. Моше Коен-Элия, Иддо Порат. Американский метод взвешивания интересов и немецкий тест на пропорциональность: исторические корни // Сравнительное конституционное обозрение. 2011 № 3 (82). С. 61;

3. Должиков В. Конституционный принцип соразмерности: метод юридической догматики 8. // Вестник Пермского университета. Юридические науки. – 2021. – Выпуск 53. –С.540-561;

4. Давыдов К.В. Принципы административных процедур: функции, система, перспективы 6. развития //Вестник ВГУ. Серия: Право. – 2017. - No 2. – С.125-143;

5. Рымкевич Я.А. Правоприменение принципа соразмерности в экологическом и междуна-7. родном праве //Образование и право. – 2024. - No 6. – С.666-669;

6. Goziyev, K. J., & Axrorov, A. A. (2023). Ma'muriy huquq [Administrative Law] (In Uzbek). Tashkent: TSUL Publ.;

7. Nematov, J. (2015). O'zbekiston Respublikasida ma'muriy protseduralar institutini takomillashtirish (qiyosiy huquqiy tahlil) [Improving the Institute of Administrative Procedures in the Republic of Uzbekistan (Comparative Legal Analysis] (In Uzbek). [Monograph]. Tashkent: Lesson Press;

8. Supreme Court of the Republic of Uzbekistan (2022). Court decisions published by administrative courts on the Internet (Works performed before 2022). https://public.sud.uz/report/ADMINISTRATIVE_OLD/